

Nasjonal ekspert

TIPSHEFTE FOR NORSKE NASJONALE EKSPERTER I DEN EUROPEISKE UNION

Oppdatert oktober 2013

Innhold

1. INNLEDNING	5
2. FØR AVREISE FRA NORGE	6
Arbeidsavtale.....	6
Lønn og tillegg	6
Folkeregisteret.....	6
Adresseendring.....	8
NAV Internasjonalt og folketrygd under utenlandsopphold	8
Trygdeavgift.....	9
Helsetrygdekort (E-111)	9
Ekstra helseforsikring, BUPA	9
Bankforbindelse i Norge / Nettbank	10
Søk etter bolig	10
Kontakt med hjemmemiljøet.....	10
Nyttige ting å ta med seg hjemmefra	11
Offisielle dokumenter og attester	11
Sikkerhetsklarering	11
Nyttig å ha lest på forhånd	12
3. FØRSTE ARBEIDSDAG.....	13
Nykommerkurs	13
Første dag i Luxembourg	13
4. DE(N) FØRSTE UKE(NE).....	15
Lokal bank	15
Kart over Brussel / Luxembourg	15
Oppholdstillatelse – belgisk ID.....	16
CLENAD: Interesseorganisasjonen for nasjonale eksperter	17
Signaturbekreftelse og andre notarialforretninger	17
5. Å ARBEIDE I EU	18
Delt lojalitet.....	18
Arbeidstiden	18
Ferie	19
Hjemkallelse for konsultasjoner	19
Sykefravær	19
Telefon	20

Særavtalen om tillegg og godtgjørelser i utenrikstjenesten	20
Forlengelse av kontrakten	20
Språkproblemer?	21
Ledelse på europeisk.....	21
EU-kunnskap.....	22
6. PLANLEGGING AV HJEMREISE	23
Praktiske sider av hjemreisen	23
Arbeidsgiver	23
Etterbruken av nasjonale eksperter	23
7. BOLIG	24
Litt om kostnadsnivået.....	24
Hvor skal man bo?	24
Hvordan lete?	25
Husleiekontrakten	27
Kommisjonen hjelper deg!	28
Skatter og avgifter	28
8. FAMILIE	29
Family Club	29
Jobb for ektefelle	29
Barnehager, skoler	29
9. HELSE OG SYKDOM	31
Mutualité	31
Caisse de maladie des ouvriers	31
Syk under tjenestereise eller ferie	31
Ønske om operasjon på norsk sykehus - prosedyre	32
10. FRITID	33
Brussels kunst- og kulturtilbud	33
Det belgiske kjøkken	33
Shopping	34
Sports- og friluftsliv.....	34
TV og radio	34
Norske aviser	35
Den Norske Forening i Belgia og Luxembourg	35
Sjømannskirken	35
11. BIL	36
Fortolling	36

Teknisk kontroll	37
Forsikring.....	37
Omregistrering.....	37
Kjøp og registrering av bil i Belgia	37
Om å ta med bruktbil til Norge	38
Bilring.....	38
12. NYTTIGE INFORMASJONSKILDER OG KONTAKTPUNKTER.....	39
13. NYTTIGE TELEFONNUMMER.....	41
14. OVERSETTERE FRA NORSK TIL ANDRE SPRÅK	43
15. INFORMASJON OM ENGELSKSPRÅKLIGE LEGER I BELGIA.....	45

1. INNLEDNING

Dette tipsheftet er primært rettet mot norske nasjonale eksperter med 2-4 års virke i Kommisjonen eller annen EU-institusjon foran seg. Hensikten er å møte det mest akutte informasjonsbehovet før utreise, de første dagene, det å arbeide i EU, samt planlegging av hjemreisen. I tillegg er enkelte nyttige temaer forklart særskilt.

Tipsheftet er kortfattet og forhåpentligvis oversiktlig. Detaljerte veiledninger finnes i andre informasjonskilder som det pekes til. Formålet med tipsheftet er å gi en oversikt over «problemkomplekset» og å vise hvor man kan finne utfyllende informasjon.

Til forskjell fra tjenestemenn i Kommisjonen og norske utsendinger til delegasjonen, NATO og EFTA, som kan nyte godt av et apparat som tar seg av praktiske problemer som man måtte møte, faller de nasjonale ekspertene mellom to stoler, og må selv finne ut av de ymse byråkratiske mysterier og utfordringer. Dette tipsheftet er utarbeidet på bakgrunn av erfaringer og informasjon fra tidligere og nåværende norske nasjonale eksperter, og vil forhåpentlig hjelpe deg på vei.

Dette er en revidert utgave av et tipshefte opprinnelig utarbeidet av dine forgjengere, deriblant Vebjørn Walderhaug og Finn Denstad. CLENAD Norge, som er interesseorganisasjonen for norske nasjonale eksperter i EU-kommisjonen, har påtatt seg ansvaret for oppdateringer og vil sammen med EFTA sekretariatet og EU-delegasjonen sørge for at tipsheftet blir sendt til nye nasjonale eksperter før disse flytter til Brussel.

Tipsheftet er ingen fasit. Den bygger på tidligere nasjonale eksperters erfaringer, og det kan ha forekommet endringer som ikke har blitt "plukket opp" eller oppdaget av de som har revidert heftet. Til tross for at det er felles retningslinjer (som er rådgivende fra UD) for hvordan departementene opptrer i forhold til sine nasjonale eksperter, så finnes det fremdeles ulik praksis avhengig av norsk arbeidsgiver. Vi må derfor ta forbehold om at det kan forekomme utdatert informasjon eller ukorrekte opplysninger, og leseren må selv ta ansvar for å sjekke korrektheten av innholdet. For at tipsheftet til enhver tid skal være så oppdatert som mulig, er CLENAD Norge avhengig av at du som nå leser dette bidrar med dine erfaringer og tips! Vennligst send disse inn til styret i CLENAD Norge via EU-delegasjonen:

<http://www.regjeringen.no/nb/sub/europaportalen/eos/nasjonale-eksperter.html?id=528039>

Brussel, september 2013
Styret i CLENAD Norge

2. FØR AVREISE FRA NORGE

Dette kapittelet gir tips om nødvendige formaliteter og forberedelser som det kan være nyttig å gjøre før avreise til ditt nye tjenestested.

Arbeidsavtale

I følge **Arbeidsmiljøloven § 14-7: Utenlandsstasjonert arbeidstaker**, skal skriftlig arbeidsavtale inngås før avreise. Dette skaper forutsigbarhet og bidrar til å redusere forskjellene mellom departementene i hvordan de behandler sine utsendte. I tillegg til informasjon som nevnt i AML § 14.6 skal en arbeidsavtale blant annet inneholde følgende:

- a) varigheten av arbeidet som skal utføres i utlandet
- b) valutaen vederlaget skal utbetales i
- c) eventuell kontant- og naturalytelse som er knyttet til utenlandsarbeidet
- d) eventuelt vilkårene for arbeidstakerens hjemreise

Informasjon i pkt b, c og d kan gis i form av en henvisning til lover, forskrifter og/eller tariffavtaler som regulerer disse forholdene. I tillegg bør avtalen si noe om muligheten for å bryte kontrakten/returnere i avtale-/permisjonsperioden, dersom uforutsette ting skulle skje. Ferie og arbeidstid i avtaleperioden reguleres av EU, mens overføring av evt. restferie og utbetaling av feriepenger tilligger norsk arbeidsgiver. Detaljer om dette bør inngå i arbeidsavtalen. For mer informasjon: <http://www.lovdatab.no/all/hl-20050617-062.html>

Lønn og tillegg

Lønn som nasjonal ekspert er et forhandlingsspørsmål. Innplassering i Særavtalen for den enkelte nasjonale ekspert er i utgangspunktet også et forhandlingsspørsmål (normalt enten som for ambassadesekretær eller ambassaderåd). Utsendende departement avgjør imidlertid stadig oftere lønn og innplassering i Særavtalen allerede i utlysningsteksten. Ekspertene «sekondert» fra andre offentlige institusjoner beholder vanligvis den lønns plasseringen de har hjemme. Mens man tjenestegjør som nasjonal ekspert skal man inngå i lokale lønnsforhandlinger. Hovedtariffavtalen (HTA) 2012 Paragraf 2.3.3 sier at Arbeidstakere som har permisjon med lønn omfattes også av forhandlingene, og skal vurderes lønnsmessig. Man skal således følge den generelle lønnsutviklingen i virksomheten og være sikret den samme muligheten for lønnsutvikling som kollegaene som er i jobb, selv om man er i permisjon. Etter dagens regler vil det være i strid med avtalen å se bort fra et lønnskrav fra arbeidstaker uten videre fordi arbeidstaker er eller har vært i lønnet permisjon.

Folkeregisteret

Du må i følge lov om folkeregistrering (folkeregisterloven) § 8, <http://www.lovdatab.no/all/hl-19700116-001.html>, melde flytting når du skal oppholde deg i

utlandet i minst seks måneder. Skatteetaten avgjør om du skal registreres som utvandret i folkeregisteret eller ikke.

Skatteetaten vil med andre ord ikke uten videre anse deg som utvandret selv om du flytter til utlandet for å arbeide der. Dersom du ikke blir å anse som utvandret, vil likevel postadressen i Folkeregisteret bli i utlandet.

Det avgjørende i vurderingen av om det har foregått en utflytting, er at det har skjedd en bostedsforrykning, dvs. tidligere bolig er fraflyttet samtidig som ny bolig i utlandet er ervervet. Andre forhold som vektlegges for å vurdere om personer er utflyttet, er angitt i Lov om folkeregistrering med forskrift og i Håndbok i folkeregistrering: http://www.skatteetaten.no/upload/Brosjyrer_og_bok/folkeregister/Handbok_i_folkeregistrering_2011.pdf

Vurderingene omfatter bl.a. om søkeren:

- har egen selvstendig¹ bolig i vedkommende innflyttingsland
- ikke lenger disponerer fast bolig i Norge
- ikke lenger har arbeidsmessig tilknytning til Norge (Har vedkommende norsk arbeidsgiver, men fast arbeidssted i utlandet, regnes dette i utgangspunktet ikke som arbeidsmessig tilknytning til Norge, - det avgjørende er hvor arbeidet faktisk utføres.)
- ikke har ektefelle og/eller barn i Norge
- ikke har annet enn sporadiske opphold i Norge i løpet av året

De ovennevnte kriterier er ikke uttømmende, men er momenter i en helhetsvurdering som foretas med hensyn til om utflyttingen har karakter av bosetting.

Fyll ut skjemaet <http://www.skatteetaten.no/upload/Skjemaer/alltid/RF-1402B.pdf> og send det til [skattekontoret](#), tidligst 14 dager før du reiser. Du får et brev når flyttemeldingen er behandlet. Brevet sendes til den nye adressen din i utlandet.

For mer informasjon: <http://www.skatteetaten.no/no/Skjemaer/Melding-om-flytting-til-utlandet/>

Et par avgjørende forskjeller på om man er utvandret fra Norge eller ikke er f.eks. når det gjelder gyldigheten på forsikringer og det å benytte belgisk-registrert bil i Norge på ferie. Dersom du har fast bostedsadresse i Norge gjelder forsikringene (dette må kontrolleres nøye da noen vilkår avhenger av hvor lenge du fysisk er ute av landet), men du har ikke muligheten til å kjøre belgisk-registrert bil i Norge. Tollmyndighetene skiller skarpt mellom [Fast bosatt i utlandet](#) og [Fast bosatt i Norge](#) og anser dette som privatimport av bil fra utlandet og kan avkreve moms og bilavgifter dersom du blir stoppet i kontroll.

¹ Med selvstendig bolig forstås hus/leilighet på minst 30 kvm boareal, med innlagt vann og avløp, som man skal disponere i minst ett år og som man har tilgang til alle ukens dager.

Som nasjonal ekspert utsendt fra et norsk departement mister du ingen rettigheter eller goder som nordmann om skatteetaten «flytter» deg ut av Norge. Du beholder stemmeretten i den kommunen du flyttet fra i inntil 10 år. Etter 10 år må du søke. Siden du får lønn fra norske myndigheter opprettholder du, som tjenestemann, medlemskap i den norske Folketrygden, etter søknad, se *NAV Internasjonalt og folketrygd under utenlandsopphold* under. Skatteavtalen mellom Norge og Belgia gjør også at dobbeltbeskatning ikke skal forekomme uansett hvordan du er registrert i Folkeregisteret, - så lenge man tilfredsstiller myndighetenes behov for informasjon i begge land.

For mer informasjon: www.norge.no Der kan du også logge deg inn med Bank ID og se adressen, fastlegen og bilene som er registrert på deg.

Adresseendring

Uansett utvandret eller ikke så kan Postverket midlertidig videresende posten til ny adresse i utlandet mot et gebyr, forutsatt at man har fylt ut skjemaet med melding om adresseendring. Praktisk er det også å sende adresseendringskort til venner og forretningsforbindelser. For mer informasjon: www.posten.no

NAV Internasjonalt og folketrygd under utenlandsopphold

Fra 1. juni 2012 har Norge, sammen med Island og Liechtenstein, innført nye trygderegler for personer som flytter eller arbeider innenfor EØS. Fra da av blir de to trygdeforordningene 1408/71 og 574/72 erstattet av henholdsvis forordning 883/2004 og 987/2009.

EØS-borgere som arbeider i et annet EØS-land skal, i henhold til de nye trygdereglene, som hovedregel være medlem i arbeidslandets trygdeordning, dvs. i det landet arbeidet utføres. Trygdeavgifter skal dermed betales i dette landet. **Nasjonale eksperter, UD- og Forsvarsansatte, som tjenestegjør i EØS-land for den norske stat, skal imidlertid fortsatt dekkes av trygdesystemet i det land de kommer fra, da offentlige tjenestemenn som er i arbeid i et annet EØS-land, er omfattet av lovgivningen i det landet de arbeider for, jfr. Rfo 883/2004**² Art 11 nr. 2 bokstav b. Bestemmelsen omfatter foruten tjenestemenn ved diplomatiske stasjoner og konsulater, også andre tjenestemenn under oppdrag i utlandet. Ved anvendelsen av norsk lovgivning innebærer bestemmelsen ikke noen endring i forhold til gjeldende rett. Dette forutsetter at de lønnes fra Norge.

Også medfølgende forsørgede familiemedlemmer³ (EØS-borgere) til norske nasjonale eksperter vil beholde sitt medlemskap i folketrygden, på lik linje med familiemedlemmer til ansatte i utenrikstjenesten. Det anbefales å fylle ut skjema "Søknad om medlemskap i

² Finner denne ikke i Lovdata ennå.

³ Familiemedlemmer er definert i Lov om Folketrygden § 1.5 Siviltand og § 1.6 Barn

folketrygden" for alle familiemedlemmene, for å få en bekreftelse på medlemskapet i folketrygden, og for å få skjema A1. Søknaden etableres og fylles ut her:

<https://www.nav.no/Skjema/Skjemaer/Privatpersoner/Skjemaveileder11/SkemaveilederPrivatperson?key=249734&languagecode=53>

Familiemedlemmer som ikke er EØS-borgere eller faller utenfor av en eller annen grunn, kan sende "Søknad om frivillig medlemskap i folketrygden".

Behandlingstiden hos NAV varierer fra én uke til flere måneder. Når søknaden er behandlet, får du tilsendt A1, som bekrefter medlemskapet i folketrygden og rettigheten til trygdeytelser i EU/EØS. Uten A1 kan belgiske helsemyndigheter kreve at man betaler trygdeavgift til Belgia.

Når du er pliktig medlem i folketrygden er du medlem i både helse- og pensjonsdelen.

De som søker om frivillig medlemskap kan krysse av den dekningen de søker om på skjemaet. Man må være medlem i helsedelen, med rett til sykepenger, for å kunne søke om sykepenger. Man opparbeider trygdetid og pensjonspoeng ved å være medlem i pensjonsdelen. Dette har betydning for fremtidig pensjon.

Trygdeavgift

Hvis du skatter til Norge, skal du betale trygdeavgift sammen med skatten til ligningskontoret. Den som ikke skatter til Norge skal betale trygdeavgift til NAV Internasjonalt.

Mer informasjon om trygdespørsmål for personer i utlandet finner du hos Arbeids- og velferds-etaten (NAV) på <http://www.nav.no/Internasjonalt>, se også "medlemskap i folketrygden" på <http://www.nav.no/1200.cms>.

Helsetrygdekort (E-111)

Husk også å skaffe deg et helsetrygdekort (E-111 kort) som sikrer deg akutt legebehandling i EØS-land. Kortet kan bestilles på nettsidene til Helfo, www.helfo.no eller ved å kontakte Helfo servicetelefon på 815 70 030.

NB! Dersom du allerede har meldt flytting til Belgia må du anskaffe deg dette kortet via din belgiske Mutualitet. For medlemskap i en Mutualitet (belgisk trygdekasse) se kap 9.

Ekstra helseforsikring, BUPA

I prinsippet skal trygdesystemet i Belgia, hva angår (delvis) dekning av utgifter til lege, medisin etc., fungere omtrent som i Norge. I tillegg dekker Belgia mye av utgifter til tannlege. Dette forutsetter at NAV har ferdigbehandlet søknaden om medlemskap i Folketrygden under utenlandsopphold (se over), og at man har registrert seg hos en av de

belgiske mutualitetene (se kapittel 9), noe som igjen forutsetter at man fra Folketrygdkontoret har mottatt dokumentet A1, som nevnt ovenfor.

Mange norske nasjonale eksperter har i tillegg en internasjonal helseforsikring (f.eks. BUPA) betalt av sitt departement. Behovet for denne ekstra forsikringen vil variere. Kostnadene er relativt høye og UD har i 2013 besluttet ikke å fornye denne for sine medarbeidere.

Bankforbindelse i Norge / Nettbank

Det kan være praktisk å ordne med betalingsoppdrag (autogiro og/eller avtalegiro) for faste utbetalinger i Norge som renter/avdrag på lån, forsikringer osv. Merk at for å få overført penger lett og rimelig mellom Norge og Belgia/Luxembourg så må du ha IBAN og BIC nummer/koder.

Om du ikke har det allerede, bør du opprette en konto i norsk bank der du kan utføre alle banktjenester over internett. Da kan du ordne alle pengeoverføringer elektronisk og på egenhånd. Det finnes flere banker i Norge som ikke tar betalt for overføring av EUR til utlandet, kontantuttak og bruk av kort i utlandet (med unntak av det vanlige valutagebyret). Det kan også være nyttig med kredittkort og visa-kort i norsk bank. Husk at reiseforsikringen på disse ikke nødvendigvis gjelder så lenge du bor i utlandet og/eller reisen ikke starter fra Norge.

Som nasjonal ekspert får du normalt utbetalt lønn og tillegg i norske kroner. Det betyr at man blir utsatt for de valutasvingninger som til enhver tid måtte råde mellom norske kroner og euro. Fordi valutakursene kan svinge bør man ha et bevisst forhold til hvor man skal ha utbetalt lønnen sin, norsk eller utenlandsk konto, og hvordan man skal disponere inntektene i forhold til faste utgifter i Norge kontra løpende utgifter der man er.

Søk etter bolig

Å skaffe seg et passende sted å bo for 2-4 år er sjelden gjort i en håndvending, og er i alle fall mer komplisert fra Norge. Mange nasjonale eksperter ordner seg likevel med egen bolig allerede før de ankommer nytt arbeidssted. Flere sendedepartement tilbyr også en gratis "jobbreise" fra Oslo til hhv Brussel og Luxembourg for å orientere seg på boligmarkedet og evt. tegne leiekontrakt før utreise. Sjekk med ditt departement!

I kapittel 7 finner du detaljert informasjon og gode tips om hvordan du du bør forberede deg for å skaffe deg bolig før utreise. (se også kap 7)

Kontakt med hjemmemiljøet

Mange nasjonale eksperter har fått merke at det gamle ordtaket «ute av øye – ute av sinn» har stor sannhetsgehalt. Ofte kan det være problematisk å finne tilbake i egen organisasjon når utenlandsoppholdet er over. Det kan være lurt å tenke på dette før man reiser ut, ved

f.eks. å ha møter med personer og organisasjoner som kan tenkes å kunne gjøre seg nytte av ens posisjon som *insider* i Kommisjonen. Man må i det minste sørge for å ha en jevnlig kontakt med en faglig «føringsoffiser» i utsendende organisasjon, i tillegg til en kontaktperson i administrasjonen som kan rydde opp i praktiske spørsmål. Det kan være naturlig og nyttig å lage kortfattede, månedlige situasjonsrapporter, og ellers føre hjemmemiljøet jevnlig med presumptivt interessante nyheter, samt å ha kontaktmøter når man fra tid til annen er i fedrelandet (se også "hjemkallelse for konsultasjoner", s. 19).

Nyttige ting å ta med seg hjemmefra

Dersom du er redd for at overgangen til fransk (AZERTY) eller engelsk tastatur (QWERTY) kan sinke deg bør du ta med norsk tastatur til PC'en! Av sikkerhetsmessige grunner kan det hende du ikke får lov til fysisk å tilkoble dette. IT-service kan imidlertid sette opp din PC med norsk layout (NO), i tillegg til (EN) og (FR), og da er det uansett kjekt å ha et norsk tastatur i nærheten å se på, hvis du ikke husker hvor alle spesialtegnene befinner seg.

Offisielle dokumenter og attester

Det anbefales å ta med alle tenkelige attester (fødsels-, vielses-, bosteds-, osv.) - fortrinnsvis oversatt til fransk eller engelsk - pluss en bunke passfotos til forskjellige byråkratiske formål (ref. kap 3 og 4). Det er selvfølgelig muligheter for å ta passfoto i Belgia også. Fotoautomater finnes på en del metrostasjoner og i kommunehuset (Hotel de ville).

Folkeregisteret bistår med autorisert oversettelse av flere offisielle dokumenter, f.eks. fødselsattest, bostedsattest, ekteskapsattest, etc. til engelsk, - så lenge du bor i Norge. Dersom du venter til du har flyttet til utlandet vil de ikke oversette attester. Da må du selv betale en oversetter for å gjøre jobben. Se bakerst i dette heftet for en liste over statsautoriserte og uautoriserte oversettere fra norsk til engelsk, fransk og nederlandsk.

Dersom man skal flytte med barn fra tidligere ekteskap e.l. må man huske å ta med den andre forelders godkjenning av flytting av felles barn, m/offentlig godkjent kopi av dennes forelders pass (kontakt passkontoret) før avreise. Husk også at passet må være gyldig. Det kan også fornyes på ambassaden/konsulatet.

For de som er gift er det viktig å få en "apostille", dvs. stempel på vigselsattesten fra norske myndigheter. Ta kontakt med Fylkesmannens kontor for mer informasjon. Dette stempelet kreves for at ektefellen skal få ID kort i kommunen dere bosetter dere i. I Luxembourg kreves normalt ekthetsstempel på samtlige offentlige dokumenter, slik som vielses- eller skilsmisseattester.

Sikkerhetsklarering

Dersom stillingen krever sikkerhetsklarering, må dette ordnes i god tid før avreise. Du kan ikke selv be om å bli sikkerhetsklarert. Det er departementet eller etaten som lønner deg,

som skal anmode om å få deg sikkerhetsklarert. Du må fylle ut Personopplysningsblanketten, som du finner [her](#). Personopplysningsblanketten skal skrives ut på papir. For mer info om sikkerhetsklarering, se: <https://www.nsm.stat.no/Arbeidsomrader/Personellsikkerhet/sikkerhetsklarering/>

Norge og EU har en sikkerhetsavtale som blant annet gjør at en norsk sikkerhetsklarering er gyldig i EU. En NATO-klarering vil ikke bli akseptert.

Nyttig å ha lest på forhånd

En kan forberede seg ved å lese «Information Pack for National Experts on Detachment to the European Commission» (i det følgende kalt «Info Pack»). Publikasjonen kan fås ved henvendelse til DG HR, unit B-2. Alle nyankomne nasjonale eksperter skal motta denne direkte fra DG HR ved ankomst.

Nyttig informasjon om Luxembourg finner <http://www.luxembourg-ville.lu/>. Et kart over byen er tilgjengelig på <http://www.guiderroutier.lu/>

3. FØRSTE ARBEIDSDAG

Din første arbeidsdag i Kommisjonen vil sannsynligvis bestå av de følgende obligatoriske etapper:

Nykommerkurs

Alle nyansatte i kommisjonen, inkludert nasjonale eksperter, må delta på et heldags "Velkommen" kurs i regi av EU-kommisjonen. Du vil få en e-post på forhånd som forteller deg når og hvor du skal møte. Dette kurset holdes to ganger i måneden, og er ditt første møte med organisasjonen.

Nasjonale eksperter har en egen sesjon i løpet av kurset som omhandler spesielle forhold rundt det å være SNE. I løpet av denne sesjonen vil du bli tatt med til DG HR, hvor du vil få ditt EU ID-kort (carte de service), og eventuelle stickere for parkering. Plassert på bilruten gir denne parkeringstillatelse der man arbeider, så vel som i andre EU-garasjer, forutsatt at det finnes ledig plass. Du vil også få en erklæring fra Kommisjonen om ens tilknytning som nasjonal ekspert, enten der og da eller tilsendt i ettertid. Denne trenger du blant annet når du skal registrere deg i din belgiske bostedskommune.

Innholdet i kurset er av ymse karakter, men det er en gylden anledning til å knytte kontakter med kollegaer fra andre deler av kommisjonen.

Etter å ha gjort seg ferdig med velkomstkurset, er man klar for å treffe sin Head of Unit og ta en **introduksjonsrunde** der man skal ha sin arbeidsplass. Ikke vær overrasket dersom kontoret ikke står klart. Ikke vær redd for selv å ta initiativet til å starte prosesser for å sette i funksjon arbeidsredskaper som telefon og PC samt trykking av visittkort.

Personalavdelingen i den aktuelle DG må du også avlegge en visitt.

Første dag i Luxembourg

Du tilbringer en dag på Jean Monnet (JMO), Kirschberg der du begynner i Personal Unit, kontaktperson for nasjonale eksperter. Derfra blir du sendt gjennom systemet. De fleste i Kommisjonen holder til i bygningene på Kirchberg, hvor de andre EU institusjonene også er lokalisert. De fleste SNEer fra Norge (DG INFSO) jobber imidlertid i det såkalte EUROFORUM-bygget som ligger på den andre siden av byen (Buss 7 LUX SUR/CLOCHE D'OR/ eller buss 5 Pantinoire og gå av på Cloche D'or). Det går en Navette (liten gratis buss mellom EUFO og JMO) flere ganger daglig.

Du er innom "welcome desk" JMO A1/106 første dagen for registrering for residents permit, bil etc. Der kan du få hjelp til å finne bosted (adresser til meglere, lister ledige leiligheter).

Samme kontor har også generell info om Luxembourg, samt om Kommisjonens øvrig tilbud til de ansatte.

4. DE(N) FØRSTE UKE(NE)

Det finnes mange anekdoter om det belgiske byråkratiet og håpløse «catch 22» situasjoner, heldigvis går det meste med litt tålmodighet. Å installere seg i et nytt land er ikke gjort i en håndvending, og det kan være lurt å ha satt av litt ekstra tid til å ordne praktiske gjøremål. Vær også forberedt på at få kan engelsk i det belgiske byråkratiet. Byråkratiet i Luxembourg har også sine sider, men etter samlokaliseringen av de kommunale kontorene i Luxembourg (Kommunen) ordnes det meste på et sted og innen rimelig korte tidsfrister.

Lokal bank

For å unngå i lengden kostbare VISA-uttak, må man snarest mulig åpne en konto i en egnet lokal bank. I Brussel tas det som en selvfølge at depositum for boligutleie skal settes inn i sperret konto i belgisk bank, og da er jo veien kort for å opprette egen lønnskonto der. Den lokale banken kan også hjelpe deg med depositum og forsikring i forbindelse med leie av bolig. Du trenger også en belgisk bankkonto for å motta utbetalinger fra Kommisjonen etter tjenestereiser. De tre store bankene er ING, BNP Paribas Fortis Bank og CBC/KBC. Det mest praktiske er å velge en bank med « self-bank » fasilitet i nærheten av jobb eller bolig, idet slike normalt er åpne mellom kl. 06 og 23. Bankenes åpningstid er kl. 09-16, torsdag til kl. 18 (stengt i lunsj-tiden kl. 13-14). Alle de større bankene tilbyr nå også internett-tjenester, slik at du kan gjennomføre de vanligste banktjenester hjemmefra. *Proton* ("elektronisk lommebok" for betaling av småbeløp) er en praktisk og utbredt betalingsmetode.

Kommisjonen i Luxembourg krever at du har en konto i en Luxembourgs bank. Luxembourg har et noe mer konservativt banksystem enn det vi er vant til fra Norge. Med ansettelseskontrakten fra Kommisjonen (evt. et brev som du mottar første dagen som bekrefter at du arbeider i Kommisjonen) er det heller uproblematisk å opprette en konto der, men det vil kunne ta litt tid før det utstedes VISA kort eller lignende. Det lønner seg å åpne kontoen i en av filialene som befinner seg i JMO. Her er det lang kø den første dagen, men krav om at du må motta lønn tre ganger etc. blir oversett og kortene vil bli raskere utstedt.

Kart over Brussel / Luxembourg

Det er vel anvendt tid så snart som mulig å studere et godt kart over Brussel, f.eks. *Geokarts* kartbok. Kolleger vil sikkert være hjelpelige med å forklare aktuelle offentlige kommunikasjonsmidler, som forøvrig er svært godt utbygget i Brussel. Se www.stib.be.

Turistinformasjonen i Luxembourg ligger på Place de Armes, i sentrum av byen. Et kart over Luxembourg by er tilgjengelig på <http://www.guiderroutier.lu/>

Oppholdstillatelse – belgisk ID

Da du er avhengig av å inneha et belgisk ID-nummer for selv mange enkle tjenester, bør prosessen for å anskaffe seg ID-kort startes umiddelbart ved å henvende seg til *Bureau des Etrangers* i den bykommunen hvor man bor. Normalt er behandlingstiden 3-4 uker, i beste fall 2 (i verste fall flere måneder). Nærmere detaljer om hva som kreves av dokumenter mv. gis i «Info Pack». Kravene kan variere noe fra bydel til bydel, men dette er ofte det du vil trenge:

- gyldig pass
- 4 passfoto
- bekreftelse fra DG HR på at du er nasjonal ekspert
- kopi av husleiekontrakten
- fødselsattest for barn, (du får fødselsattest på engelsk fra Folkeregisteret)
- vigselsattest
- evt. den andre forelders godkjenning av medfølgende felles barn, m/off. godkjent kopi av dennes forelders pass
- penger til å betale en mindre dokumentavgift

Man får neppe noen *attestation d'immatriculation* hvis man de første ukene bor på et vanlig hotell, mens et residenshotell til nød kan betraktes som en tilstrekkelig « fast » adresse. Politiet kommer og kontrollerer at man bor på den oppgitte adressen. Først etter dette blir ID-kortet produsert. Dersom den permanente leiligheten man etter hvert får skaffet seg ligger i en annen kommune, må man registrere seg og « oppdatere » ID-kortet der. Alle familiemedlemmene må skaffe seg belgisk ID-kort.

Skulle det være nødvendig kan man få hjelp hos *Bureau de Liaison Bruxelles – Europe* (<http://www.blbe.be/>). Dette kontoret gir også praktisk informasjon om leie av bolig, påkobling av strøm og telefon, kulturelle aktiviteter osv. Hjemmesiden gir også nyttig informasjon om livet i Brussel.

En lignende service gir også EUs eget mottagelsessenter (AdmInfo, rue Guimard 10). Her gis det råd og vink om egnede boliger, leieavtaler, informasjon om fritidsaktiviteter og Family Club Programme osv. (se «Info Pack»).

I Luxembourg skjer mye av registrering i din lokale kommune. For noen vil dette være i kommunen Luxembourg, men mange er også bosatt i andre kommuner og må således ordne en del av det praktiske der. Registreringen går raskere om den gjøres via 'the Welcome Desk'. Reglene om hvem de registrerer eller ikke varierer fra dag til dag, men det anbefales å forsøke denne muligheten først. Ta derfor med attester og passbilder på den første dagen. Man skal registrere seg innen to uker og bevis på registrering brukes i flere formål (for eksempel bank og bolig). Om man kommer ned lang tid i forveien for å ordne det praktiske, må man derfor registrere seg selv hos kommunen (Borgersenteret på Hamilius).

Midlertid oppholdstillatelse utstedes i henhold til ansettelseskontrakten og normalt for en første gangs periode på ett år. Deretter varier praksis noe vedrørende lengden på den neste tillatelsen. Oppholdstillatelsen utstedes på et blått skjema og dette er det eneste beviset på at man har lovlig opphold i landet. Det må bl.a. tas med som bevis i forbindelse med fritak for toll for varer som er kjøpt i Norge og kan være lurt å ha med seg ved inn- og utreiser.

CLENAD: Interesseorganisasjonen for nasjonale eksperter

Praktiske råd basert på likesinnetes gode og dårlige erfaringer kan fås hos CLENAD (*Comité de Liaison des Experts Nationaux Détachés*), som er interesseorganisasjonen for nasjonale eksperter i EU-systemet (gjørne kalt *SNEs – Seconded National Experts*). Hver DG har sin CLENAD-representant, og de fleste land – bl.a. Norge – er representert i styret. Av aktivitetene kan nevnes utgivelse av et elektronisk informasjonsskriv (« **Expertinfo** ») og organisering av sosiale aktiviteter. For nærmere informasjon se CLENADs hjemmeside <http://www.clenad.eu>.

Oppdatert liste over alle norske SNEs finnes på EFTAs hjemmesider <http://www.efta.int/eea/list-national-experts.aspx>

En orientering om ordningen med nasjonale eksperter finnes på <http://www.regjeringen.no/nb/sub/europaportalen/norsk-europapolitikk/2008/nasjonale-eksperter.html?id=528039>.

CLENAD Norge inviterer til uformelle "øl-samlinger" ca. annenhver måned.

Signaturbekreftelse og andre notarialforretninger

Ambassaden kan, som notarius publicus, hjelpe deg med å:

- bekrefte underskrifter
- bekrefte riktigheten av avskrift
- bekrefte at en viljeserklæring er avgitt av en bestemt person
- være til stede ved åpning av bankbokser, safer o.l. og ved påsetting og fjerning av segl
- attestere at visse handlinger er korrekt utført, f.eks. loddtrekning
- bekrefte legitimerede faktiske opplysninger
- nedtegne erklæringer eller forklaringer
- bekrefte at en myndighet eller person innehar en bestemt stilling, eller er berettiget til å opptre på vegne av en annen

Gebyrene for disse tjenestene finner du her:

<http://www.norvege.be/Norsk/bosatt/Gebyrtariff/>

5. Å ARBEIDE I EU

Det faglige utbyttet av oppholdet er naturligvis avhengig av den faglige relevans arbeidsoppgavene har for den enkelte. Den viktigste erfaringen er den innsikten man får i hvordan EU fungerer og det kontaktnettet man klarer å etablere. Utbyttet av oppholdet avhenger også av ens nærmeste sjef, ens medarbeidere og ikke minst ens egne sosiale egenskaper og innsats.

Delt lojalitet

De nasjonale ekspertene må på mange måter tjene to herrer. På den ene siden har de en « sponsor-organisasjon » hjemme (som f.eks. et departement eller en annen offentlig institusjon) som betaler lønn og som gjerne vil ha valuta for pengene. På den annen side arbeider de utsendte ekspertene på full tid for Kommisjonen (evt. en annen EU-institusjon), som også forventer resultater. De er fullt ut underlagt gjeldende EU-bestemmelser, i første rekke "Commission Decision of 12.11.2008 laying down rules on the secondment to the Commission of national experts and national experts in professional training" (C(2008) 6866 final).

http://ec.europa.eu/civil_service/job/sne/index_en.htm

Konfidensialitetsreglene i Kommisjonen gjelder uavkortet også for de nasjonale eksperter.

Arbeidsmessig kan det være en fordel å ha rimelig god kontakt med den norske ambassaden, EFTA-sekretariatet og ikke minst den norske EU-delegasjonen som er samlokalisert med ambassaden i Brussel.

Arbeidstiden

Arbeidstiden er i utgangspunktet 37,5 timer pr. uke. Fra den 1.1 2014 blir arbeidstiden 40 timer/uke i Kommisjonen og nytt personaldirektiv blir gjort gjeldene. Kjernetiden er 09:30 til 12:00 og 15:00 til 17:00 (16:30 på fredagen). Noen enheter praktiserer en ordning med fleksitid (se mer info om flexitidordningen på TIME MANAGEMENT etter å ha fått tilgang til SYSPER2.) Du kan (hvis de nærmeste leder godkjenner det) overføre og/eller avspasere inntil 2 dager (15t) hver måned. Overskytende timer blir strøket.

Jobbkultur og personalpolitikk varierer mellom de ulike enhetene og avdelingene. Det er imidlertid normalt å jobbe lengre dager enn hjemme i Norge, og mange sitter på kontoret til både kl. 18:00 og senere hver dag. Overtidsbetaling eksisterer ikke for nasjonale eksperter. Arbeidsdagene kan bli lange og det er viktig å etablere en god rytme som passer for en selv og samarbeidet med resten av enheten. Ta opp med sjefen din på et tidlig tidspunkt evt. ønsker om å kunne kombinere jobb og familieliv. Kommisjonen har i rundskriv pålagt lederne å utvikle en mer familievennlig arbeidsform.

Ferie

Man opptjener 2 feriedager i måneden ("annual leave"). I tillegg gis det ekstra feriedager for arbeidstagere basert på alder. De fleste tar fri brorparten av august. Ferie må godkjennes i forkant av din enhetssjef. Det søkes om ferie gjennom det elektroniske systemet SYSPER2.

Det gis også fri avhengig av hjemlandet avstand til arbeidsplassen (reisedager). For Norge (Oslo) utgjør dette fire dager årlig. Denne ordningen vil bli redusert fra 2014.

I tillegg til 'annual leave' kan det søkes om ekstra fri i forbindelse med bryllup, eksamen, sykdom i familien, fødsel, adopsjon, etc. Du må i dette tilfelle kunne fremlegge bevis som legeattest ved sykdom, eksamensbevis, vielsesattest, etc.

Kommisjonen har stengt i romjulen og enkelte andre dager i året. Det fører til at vi har om lag 14 fridager i året i motsetning til 12 hjemme (2013).

Hjemkallelse for konsultasjoner

De nasjonale ekspertene har en klausul i sine "arbeidskontrakter" med Kommisjonen som gir arbeidsgiver (departement/direktorat) mulighet til å "kalle hjem" hver nasjonale ekspert to dager per år. Avtalen kalles «*Paid special leave at the request of the employer*» og dette må det søkes om på forhånd via din DGs *Leave Validator*. Dette gir en god mulighet for å reise hjem til departementet for orienteringsmøter og annet uten å benytte egne feriedager. Flere departementer legger opp til en eller to orienterings- og konsultasjonsdager med sine nasjonale eksperter, men det er ofte du selv som må ta initiativ til at slike ordninger opprettes. Flere nasjonale eksperter har hatt gode erfaringer med å arrangere interne seminarer eller lunsjmøter med kollegaer i Norge for å orientere om relevante EU-saker.

Sykefravær

Hvis man blir hjemme på grunn av sykdom skal enhetssjefen eller hennes/hans personalansvarlig informeres innen kl. 10:00. Følgende tilfeller krever legeattest:

- Sykefravær på 3 dager eller mer
- Sykefravær på 3 dager eller kortere, når totalt antall fraværsdager uten sykemelding har nådd 12 dager i en periode på 12 måneder
- Sykefravær rett før, under, eller umiddelbart etter en ferie, dersom fraværet er mer enn tre kalenderdager, ferien inkludert.
- Fravær på grunn av syke barn

Legeattest må sendes snarest og innen 5 kalenderdager. For Brussel kan attesten skannes og sendes med e-post til hr-bxl-certificats-medicaux@ec.europa.eu. Originalen leveres ved

ankomst kontoret. Du kan også bruke vanlig post, hvor det fremkommer av poststempelet når du sendte attesten.

For mer info, se:

https://myintracomm.ec.europa.eu/hr_admin/en/medical/Pages/ill.aspx⁴

Telefon

Kommisjonens kortnummer til de norske departementenes sentralbord er *81004. Dersom du ønsker annen linje ut fra ditt kontor, må du taste 00- for Belgia eller 000- for utlandet. Det siste krever at linjen din er åpnet for samtaler til andre land. Hvis du ønsker «hjemmekontor», såkalt «Teleworking», og registrerer ditt private telefonnummer eller mobilnummer i **Sysper2 Job holder Management menu**, kan du aktivere overføring av alle kontortelefoner til priv/mobil ved å trykke *34 etterfulgt av 2 og ditt kontortelefonnummer (5 siffer). For å deaktivere overføringen trykker du #34.

Alle skal betale for private utgående samtaler. Dette kan gjøres ved å gå gjennom månedens detaljerte telefonregning og skille ut private samtaler, eller registrere private telefonnummer man bruker ofte, slik at samtaler til disse automatisk blir registrert som private. Faktura kommer hver måned når skyldig beløp overstiger EUR 10,-.

Særavtalen om tillegg og godtgjørelser i utenrikstjenesten

De fleste lands nasjonale eksperter mottar en romslig diett fra Kommisjonen. For de norske bilaterale ekspertene som mottar denne blir ytelsene fra Norge redusert tilsvarende. For de norske ekspertene som er rekruttert via EFTA er det nå praksis at ytelsene (utetillegg mv.) skal være de samme som listes i "Særavtale om tillegg, ytelser og godtgjørelser i Utenrikstjenesten":

http://www.regjeringen.no/upload/UD/Vedlegg/regler/saeravtale_130401b.pdf

UD skal informere øvrige departementer om avtalerevisjon, endringer i ytelsene mv. Lønnsinnplasseringen og innplassering i Særavtalen for den enkelte nasjonale ekspert er i utgangspunktet et forhandlingsspørsmål (normalt enten betingelser som ambassadesekretær eller ambassaderåd). «Sekonderende» departement avgjør imidlertid stadig oftere innplasseringen allerede i utlysningsteksten. Ekspertsekondert fra andre offentlige institusjoner beholder vanligvis den lønnsinnplasseringen de har hjemme.

Forlengelse av kontrakten

Forlengelse av kontrakten kan skje ulikt i de ulike DG' ene. Som regel vil det hele starte med at din nærmeste leder sender en henvendelse til HR-avdelingen i ditt DG. Deretter vil det være ulike prosedyrer for in-Kind ekspertene og programekspertene.

⁴ Denne pekeren vil kun virke etter at du får tilgang til Intranet (myintracomm)

Nasjonale eksperter kan i utgangspunktet jobbe for Kommisjonen i inntil 4 år. Det finnes likevel en mulighet for å forlenge engasjementet i ytterligere to år til: "*Exceptionally, at the request of the DG concerned and where the interests of the service warrant it, the Director-General of Personnel and Administration may authorise one or more extensions of the secondment for a maximum of two more years at the end of the four-year period.*"⁵ Hvordan dette blir behandlet i praksis vil igjen variere fra en DG til en annen.

Språkproblemer?

Engelsk er sjelden noe problem for de norske ekspertene. Imidlertid er fransk for mange praktiske formål det førende arbeidsspråk i store deler av Kommisjonen. Det er ingen selvfølge at alle snakker engelsk i interne møter – og her er det ingen tolketjeneste! – og noen (få) dokumenter produseres kun på fransk. Kommisjonen har tilbud om språkkurs - sjekk kursene i SYSLOG. Språkkurs er populære og fulltegnes raskt, ca. 6 mnd. før de avholdes. Det er påmelding på våren og høsten.

Språkkurs tilbys også av en rekke private aktører, som:

- Ecole de l'Alliance Française, www.alliancefr.be
- Amira language school, <http://www.amira.be/>
- Berlitz, www.berlitz.be
- Goethe Institut, www.goethe.de/bruessel
- Fondation 9, <http://www.f9languages.eu/>
- Nederlandse Academie, www.nederlandseacademie.be

Ledelse på europeisk

I « *An Unofficial Guide for UK National Experts* » (utgitt av den britiske seksjon i CLENAD) finnes et kapittel kalt « *How to survive working in the Commission* » (både det engelske og franske tipsheftet finner du på CLENADs hjemmesider: <http://www.clenad.eu>). Arbeidsstil, vaner og uvaner vil variere endel innen Kommisjonen, men sammenlignet med forholdene hjemme, er det visse generelle og relativt klare forskjeller:

- Det formelle hierarkiet er en fundamental faktor i Kommisjonen. Saksbehandling og informasjon følger tjenestevei, uten snarveier.
- Ansvar delegeres i svært liten grad. Trivielle beslutninger (f.eks. tjenestereiser) tas ofte på et overraskende høyt nivå.
- Samarbeid og ledelse av mennesker er vanligvis ikke et fremtredende trekk. Det kreves ofte stor grad av eget initiativ for å finne meningsfylte oppgaver.

5

http://myintracomm.ec.europa.eu/hr_admin/fr/external_staff/nat_expert/Documents/regime_end_2009_en.pdf

- Nettverksbygging skjer ofte over en kaffekopp i kantinen. Samarbeid, allianser og nettverk med kollegaer er viktige, men ofte mer uformelle og egeninitierte enn det vi er vant til fra Norge.
- Ved alvorlige arbeidsmiljøproblemer kontakt din personalavdeling i ditt DG.

EU-kunnskap

I den første tiden i Brussel kan det være en nyttig investering å oppdatere sine kunnskaper om **den Europeiske Union** og om liv og lære i Kommisjonen. Internett kan være en egnet informasjonskilde for å komme seg kunnskapsmessig ajour.

Anbefalte adresser er:

<https://myintracomm.ec.europa.eu/EN/Pages/welcome.aspx> («MyIntracomm», intranett for Kommisjonen) pluss naturligvis hjemmesiden til den DG eller EU-institusjon man er knyttet til.

Generell EU kunnskap kan man også tilegne seg ved å surfe på Europabevegelsens sider <http://www.jasiden.no>. EFTA-sidene www.efta.int tilbyr likeledes en masse informasjon om EU og ikke minst EØS-avtalen. Se også Utenriksdepartementets hjemmesider: <http://www.regjeringen.no/nb/sub/europaportalen.html?id=279683>.

Det finnes også mange nyttige kurs, arrangert av Kommisjonen, om alt fra EUs historie til beslutningsprosesser i EU. Sjekk SYSPER.

NHO har gode internettsider når det gjelder EU-stoff der du kan finne nyttige faktaark om ulike aktuelle tema: <http://www.nho.no/brussel>. NHOs Brusselkontor gir ut et elektronisk nyhetsbrev om aktuelle ting som skjer i EU-systemet fra dag til dag. Det er i utgangspunktet en intern tjeneste utarbeidet for NHOs medlemsorganisasjoner og – bedrifter, men Brusselkontoret lar gjerne nordmenn i EU-systemet få skrive seg på mailinglista. (Henvendelse NHOs Brusselkontor: nho.brussel@nho.no).

Hvis du leter etter EU/EØS/Schengen-dokumenter så er sannsynligheten stor for at du finner disse, og status på disse, her <http://europolov.no/>, som følger EØS- og Schengensaker fra EU til Norge. Europalov er under kontinuerlig oppdatering og er et privat nettsted etablert i 2007 av Tore Grønningsæter.

6. PLANLEGGING AV HJEMREISE

Når det er omtrent et år igjen av kontrakten bør man begynne å tenke på å søke fornyelse (dersom det er aktuelt). Dersom det ikke er mulig eller ønskelig, kan det være lurt å så smått begynne å tenke på hjemreisen til Norge.

Praktiske sider av hjemreisen

Som da du reiste ut, er det mye å ta hånd om: engasjere flyttebyrå, si fra til huseier innen oppsigelsesfristen oppgitt i kontrakten, melde flytting ut av kommunen du er skrevet inn i (viktig, særlig dersom du noensinne flytter tilbake til Belgia!), si opp abonnementer, bankkonto, forsikringer, osv.

Arbeidsgiver

Det kan være lurt å ta eget initiativ ovenfor arbeidsgiver i Norge for å diskutere mulige arbeidsoppgaver etter hjemkomst. Tenk gjennom hva du kan tenke deg å gjøre og hvordan din virksomhet best skal få nytte godt av din nye internasjonale EU-kompetanse, og ikke minst ditt faglige nettverk.

Etterbruken av nasjonale eksperter

Det nettverket og den erfaringen de norske nasjonale ekspertene opparbeider i EU, er spesielt verdifull for Norge, og bør utnyttes maksimalt etter hjemkomst. Utenriksminister Espen Barth Eide har etterlyst bedre utnyttelse av nasjonale eksperter, og sa følgende da han åpnet en konferanse for norske nasjonale eksperter i Brussel 26. november 2012: «Hensikten med ordningen er å bygge opp EU-kompetansen i forvaltningen. Den skal bidra til å styrke forståelsen av politikk- og regelverksutforming i EU og også bidra til den norske prosessen med innspill til EUs arbeid.» Dette bør departementene ha en strategisk tilnærming til og planlegge på lang sikt, aller helst før avreise.

7. BOLIG

Litt om kostnadsnivået

Til tross for tilstedeværelsen av mange store, internasjonale organisasjoner i Brussel, er boligmarkedet i ganske bra balanse, med et prisnivå stort sett under det man finner i Oslo. Dersom du finner leilighet på det typiske expat-markedet kan likevel prisene ligge ganske høyt. I tillegg kan det komme et månedlig beløp i så kalt *charges* til dekning av fellesutgifter (strøm, gass, portner, heis, vann, renovasjon, osv.). Variasjonen er stor, både i størrelse, pris og beliggenhet. Spesielt gjelder dette umøblerte leiligheter, men også møblerte er det et relativt godt tilbud av. Vær oppmerksom på at « umøblert » vanligvis betyr at leiligheten er strippet for det meste slik som lamper og gardiner, - og i verste fall også kjøkkeninnredning.

I Luxembourg er det dyrere enn i Brussel og prisene befinner seg på tilnærmet Oslo-nivå.

I boligjakten er det mange momenter å ta hensyn til: Hus eller leilighet? Møblert eller umøblert? Hvor mange soveværelser? Hage evt. terrasse? Hvilken del av Brussel? Hva med nærhet til offentlige kommunikasjonsmidler som Metro'en? Innendørs garasje plass anbefales sterkt, med mindre man har en lite tiltalende bil eller en vanntett tyveriforsikring. Pga. bestemmelsene i husleiekontrakten er det best å treffe godt nok ved første forsøk, idet avbrytelse av husleiekontrakten kan bli en kostbar fornøyelse.

Hvor skal man bo?

Mange norske familier med skolebarn har valgt å bosette seg i Waterloo eller i Rhode St. Genese (hhv 15 og 12 km sydøst for Brussel sentrum, tog til Gare Leopold/Place Luxembourg tar 20-25 minutter), hvor avdelinger av den skandinaviske skolen og andre internasjonale skoler holder til. Villaer med hage er vanlig boform her. Andre foretrekker å bo nærmere sentrum, i det minste i nærheten av Metro'en. Praktisk boligbeliggenhet for mange som arbeider i Kommisjonen er bykommunene Centre, Etterbeek, Ixelles, Woluwe St. Lambert. Mer grønt og landlig (og tildels mer kostbart) blir det østover mot Woluwe St. Pierre, Kraainem og Stockel og sydoover mot Auderghem, Forest og Uccle.

I Luxembourg er det nærhet til det meste. Hvor man vil og eller bør bo avhenger dels av ens egne preferanser for by/land og eventuelt hvor nært man ønsker å bo til egen arbeidsplass.

Hvordan lete?

Brussel

Hvordan skal man finne egnet bolig? Kommisjonens intranett har en egen database over private leiligheter og hus til utleie. Web-baserte søkemotorer for utleieboliger i Brussel inkluderer www.immo.be, www.immoweb.be og www.immo.vlan.be. Istedenfor å saumfare denne eller spalte-metere med boligannonser i f.eks. « *Vlaan* » (gratisavis, fransk, se <http://www.vlan.be>), kan man kontakte et eller flere utleiebyråer (*agences immobiliers*), som tar med boligsøkere på visningsrunder til aktuelle alternative boliger. Dette koster deg ingen ting. Hvis du velger å benytte deg av disse bør du kontakte dem i god tid før avreise. Gi beskjed om dine krav og preferanser til bolig, slik at byråene setter opp lister som du kan velge ut i fra. Alle byråene jobber på kommisjon, og får tilsvarende en månedsleie fra utleier for hver leilighet de greier å leie ut. Det betyr at det er gratis for deg! Vær oppmerksom på at ulike firmaer kan tilby flere av de samme leilighetene (det er ikke nødvendig å booke inn visning på samme leilighet fra flere firmaer!). Når du ankommer Brussel bør du ordne visningsrunde for å kikke på de ulike leilighetene du er interessert i, utleie-formidler stiller som regel opp med bil og kjører deg rundt omkring.

I Brussel kan bl.a. disse agentene hjelpe deg (mange flere alternativer finnes ved søk på internett):

Lecobel Immobilière,

www.lecobel.be, tlf: +32 2 346 33 55, E-mail: lecobel@lecobel.be

Métropole Properties SPRL,

www.metrop.be, tlf: +32 2 346 64 00, fax: +32 2 346 52 07, E-mail : metropole.properties@skynet.be

Agence Immo

www.lagenceimmobiliere.be/, tlf: +32 2 736 1016, E-mail: lagence.immo@skynet.be,

Housing Service

www.housing-service.be, tlf +32 2 732 99 20 - E-mail : info@housing-service.be

RentAFlat

<http://users.skynet.be/rentaflat/>, tlf + 32 2 513 66 70, E-mail: rent-a-flat@skynet.be

Besthouse International:

<http://besthouse.be/>, tlf +32 2 358 68 38

Møblerte leiligheter i flere komfort-nivåer, også korttidsleie, Home In Brussels,

www.homeinbrussels.be, tlf +32 2 732 0000.

Før man starter med slike omvisningsrunder, kan det være greit å ha bestemt seg for omtrent hva man er ute etter, og i hvilke bydeler. Husk i alle fall på at disse byråene primært ivaretar utleierens interesser, og mottar provisjon av husverten dersom en leiekontrakt tegnes. Verken betal noe depositum eller undertegn noen avtale før husleiekontrakten er grundig sjekket!

En fin alternativ metode for å finne seg bolig er å spasere rundt i strøk man kan tenke seg å bo i og speide etter "til leie"-skilt ("*à louer/te huur*"). Deretter ordner du privat visning direkte med utleier.

Dersom du ikke har fått ordnet bolig før avreise fra Norge eller trenger en temporær bopel for noen ukers tid før innflytting i egen leilighet, blir det trangt og dyrt å bo på hotell. Da kan det anbefales en liten møblert leilighet i et av de mange residenshotellene i Brussel, f.eks. *Thon Residence Parnasse* (www.residenceparnasse.com), *Archimede Residence* (rue Archimède 36-38, <http://www.homeinbrussels.be/residence/archimede>), *Brussel Business Flats* (www.bbf.be) eller Aedifica (<http://www.aedifica-furnished-apartments.com>) sentralt plassert i forhold til mange av Kommisjonens bygninger. Flere av disse tilbyr rabatt dersom du jobber i Europakommisjonen eller i et norsk departement. I og med sendedepartement skal dekke boligkostnad ved utenlandsopphold, skal dette bli dekket.

Luxembourg

Luxembourg er mindre og mer oversiktlig enn Brussel, men det kan være vanskelig å få tak i kart over Luxembourg i Norge. Det beste er å kjøpe et når du er på intervju. Det er relativt enkelt å skaffe seg oversikt over tilgjengelige leiligheter/hus, eventuelt hotell i den tiden det tar å finne et mer permanent bosted. Hotell for den første perioden bør det nødvendigvis ordnes med før man reiser fra Norge. Da kan <http://www.hotelsluxembourg.com/> være et godt utgangspunkt. Noen hoteller har små studioleiligheter som de leier ut på månedsbasis. Det er dyrt men rimeligere enn å betale vanlig hotellrom. Mer informasjon om hoteller i Luxembourg, samt en rekke og sikkert nyttige opplysninger om landet og byen kan fås på <http://www.ont.lu> og <http://www.lcto.lu> som er sidene til de offisielle turistkontorene.

Det er flere mulige informasjonskilder om ledige leiligheter og hus i Luxembourg. Kommisjonen har sine intranett-sider der de ansatte kan tilgjengeliggjøre ledige hus og leiligheter, og informasjons-kontoret som er ansvarlig for den første informasjonsdagen har også oppdaterte lister over hvilke leiligheter/hus som er tilgjengelige via Kommisjonens ansatte, se også nedenfor. Den enkleste fremgangsmåten er ellers å oppsøke en av de mange hus "meglerne". En oversikt over hvem de er og hvor de er finner du på <http://www.athome.lu/> Her kan du også søke på ledige leiligheter. Det anbefales ikke at det avtales forhåndsmøter om visning fra Norge. Husk at disse ikke har åpent på lørdagen. Tenk også litt på om du vil bo nære bykjernen eller nær arbeidsstedet. Luxembourg er lite og har relativt bra bussnett. Skal man bo et sted i inntil fire år, lønner det seg å bruke litt tid på å skaffe seg informasjon om hvor man vil bo etter at man har ankommet. Etter en eller to

uker på stedet har man ofte sikrere informasjon både om stedet, om prisene og lignende. Prisnivået er høyt.

Vær oppmerksom på at det er leieren som betaler meglerhonoraret i Luxembourg. Dette vil normalt dekkes under avtalen med den norske arbeidsgiveren, men dette er ikke alltid tilfelle. Avklar dette med ditt hjemdepartement på forhånd. Du vil få kontrakten på fransk, men be om å få den oversatt til engelsk. Det kan også være greit å ha en bekreftelse på fransk fra arbeidsgiver at de betaler husleien din. De fleste leiligheter leies ut umøblerte, men mange med utstyrt kjøkken. Hvis du må kjøpe møbler kan man få en del brukt, både via kommisjonens intranettsider og via annonse-aviser. Det er også et IKEA i Arlon, 25 km fra Luxembourg. De frakter også til Luxembourg.

Husleiekontrakten

Sammenlignet med norske forhold, synes det belgiske lovverk å være på utleierens side. Det vanligste under belgisk husleielov er ni-års leiekontrakter. Leietageren kan imidlertid vederlagsfritt si opp leieforholdet med 3 måneders varsel, forutsatt at leieforholdet har vart i minst 3 år. Ved tidligere fraflytting må det betales en viss kompensasjon. Dersom leietaker vil flytte i løpet av de tre første årene, er det vanlig å betale hhv én til tre månedsleier – alt etter om kontrakten brytes i det første, andre eller tredje året.

Depositum tilsvarende 3 måneders husleie er normalt, men dette depositum bør settes på en sperret konto. Det kan også stilles en bankgaranti istedenfor depositum der bankene tar seg et passende gebyr for å tilby denne tjenesten. Husleiekontrakten – *bail de location residentielle* - kan man få sjekket av *Bureau d'Accueil* (HR-B1-BUREAU-ACCUEIL@ec.europa.eu, se s. 8) eller *Bureau de Liaison Bruxelles – Europe* (<http://www.blbe.be/>, s. 13). Før man flytter inn i «ny» bolig, er det vanlig å la en takstmann foreta en omfattende besiktigelse av boligen. Kostnadene på 2-3000 NOK deles normalt mellom leier og utleier. Innholdet i besiktigelsesrapporten (*l'état des lieux*) er viktig om det skulle oppstå diskusjon ved utflytting hvorvidt skader, skruehull o.l. er påført i løpet av leieperioden. Det anbefales at man går nøye gjennom besiktigelsesrapporten før den underskrives. Dersom besiktigelsesrapporten ikke omtaler feil, skader og mangler som allerede er i boligen, er det sannsynlig at du må reparere dette for egen regning når du flytter ut. Som regel er det huseier som kontakter takstmann, og takstmann oppfattes ofte som huseiers allierte. Et alternativ er derfor at du selv skaffer til veie en takstmann etter samråd med utleier. Tilsvarende besiktigelse og rapport utføres også i forbindelse med utflyttingen. Forøvrig er man pliktig til å tegne en ansvarsforsikring for boligen man leier. Denne er grei å ha dersom vaskemaskinen skulle finne på å lekke alt vannet ned til naboen under. Innboforsikring kan også være aktuelt – det er mange innbrudd i Brussel - også.

Ved innflytting (og utflytting) i byleiligheter er det vanlig å benytte « flyttestige ». Denne, samt nødvendig parkeringstillatelse for flyttebilen, kan tas hånd om av flyttebyrået.

Nærmere detaljer om alternative boområder, utleiebyråer, husleiekontrakter, strøm/telefon/søppeltømming osv. finnes i flere publikasjoner nevnt i Tipsheftet, evt. kontakt CLENAD Norge eller en kollega.

I Luxembourg er husleiekontraktene normalt på 3 år uten oppsigelsesmuligheter for leietager hvis avtalen ikke inneholder en såkalt *diplomatic clause*. Da kan den sies med 1 til 3 måneders varsel skulle man bli "kalt hjem" ellers selv har ønsker om å flytte før utløpet av denne 3 års perioden. Husleiekontraktene har normalt en klausul om at leietageren har ansvar for å male leilighet i forbindelse med fraflyttingen.

Praksis varierer mellom norske arbeidsgivere i forhold til hvor mye som dekkes i husleie og hvordan dette praktisk gjøres. Noen arbeidsgivere betaler husleien direkte til husverten, mens andre overfører et beløp til den nasjonale eksperten. Husleien betales i Euro, og for å unngå valutakursrisiko er det best at arbeidsgiveren også overfører husleien i Euro istedenfor norske kroner.

Verdien av fri bolig i utlandet er fra 1999 skattepliktig i Norge. Be arbeidsgiver benytte sjablongmetoden <http://www.lovdato.no/for/sf/of/xd-19991119-1158.html#5-12-30> for å beregne denne verdien. Skatten på verdien av fri bolig dekkes i stor grad av boligskattkompensasjonen, som er ett av tilleggene i Særavtalen.

Kommisjonen hjelper deg!

Kommisjonen har et eget kontor for å hjelpe nyankomne med å finne seg til rette. Det såkalte "Welcome Office" kan bistå med ekspertise for gjennomgang av utleiekontrakt før du signerer denne, og har også mange andre gode tips. Du kan kontakte kontoret på epost HR-B1-BUREAU-ACCUEIL@ec.europa.eu eller ta en telefon til AdmInfo, rue Guimard 10, tel. +32 2 296 6600. De har i tillegg masse god informasjon og tips vedr. leie av bolig på Kommisjonens intranett.

Skatter og avgifter

Alle voksne med Belgisk ID-kort vil hvert år motta en selvangivelse fra det belgiske finansdepartement. En standardisert attestasjon som fås hvert år av Kommisjonen (*Attestation Fiscale EC*) vedlegges den Belgiske selvangivelsen. Inntekter som eventuelle familiemedlemmer måtte få under oppholdet i Belgia er skattebare der. I tillegg til bilavgiftene nevnt i kapittel 11, må man også betale *taxe régionale* (for veihold, renovasjon, brannvesen osv.) Denne avgiften er på ca. 200 euro per år.

I Luxembourg får man et skjema hvert år hvor man oppgir hvor mange som bor i husstanden og at man jobber i Kommisjonen. Da må man ikke gjøre noe mer vedrørende skatt.

8. FAMILIE

Om man bosetter seg i Belgia med familie, må man først og fremst sørge for at også ektefelle/samboer og eventuelle barn blir registrert som bosatt i den lokale bydelskommunen (husk passfoto og attester). Når det er i orden, er det viktig å få innmeldt også de aktuelle familiemedlemmene hos den lokale sykekassen (mutuelle). I utgangspunktet må man da ha søkt om medlemskap i folketrygden også for disse (se kap. 2 og 9). Ulike tilleggsforsikringer tilbys av de fleste "mutuelles", ofte for noen få euro ekstra per måned. Disse kan være en god idé, da grunndekningen man får av sin "Mut" via medlemskap i norsk Folketrygd er begrenset, og egenandeler kan oppstå f.eks. ved akutte operasjoner dersom ens lege anbefaler et privat sykehus. Det belgiske helsesystemet er stort sett av god kvalitet, også den offentlige del, men hvilke tjenester som dekkes av trygdekassen kan virke forvirrende.

Medlemskap i den luxembourgske folketrygden gir ca. 90% refusjon av alle utlegg til tannlege, lege, medisiner. Denne sykeforsikringen er av god kvalitet og har god dekning.

Family Club

Kommisjonens AdmInfo har etablert en Family Club, som skal bistå nykommere med tilpasningsprosessen i de nye omgivelsene. Bl.a. arrangeres noen ganger i året en velkomstintroduksjon til Brussel og livet her, samt guidede turer i byen og familie-piknik. Du finner informasjon om dette på intranettet:

http://myintracomm.ec.europa.eu/hr_admin/en/social_bxl/Pages/index.aspx

I Luxembourg får ektefelle med "Carte Famillale" fra Europakommisjonen på egen hånd tilgang til alle EU institusjonene i Luxembourg, inkludert bibliotek, lesesaler og kantiner.

Jobb for ektefelle

« Fri flyt » av arbeidskraft gjelder ikke minst i EUs hovedstad Brussel. Imidlertid er det i praksis kanskje ikke så enkelt for ektefellen å finne en egnet jobb dersom hun/han skulle ønske det, med mindre man snakker fransk og/eller nederlandsk rimelig flytende. På den annen side er Brussel også en universitetsby, hvor man kan finne mange interessante kurstilbud som kan passe inn i ens egen private etterutdanningsplan.

Barnehager, skoler

Kommisjonen driver også et antall barnehager (*crèches*) for barn mellom 3 måneder og 4 år. For nasjonale eksperter kan det i praksis by på problemer å få plass i disse pga. stor etterspørsel, spesielt for de minste barna.

I Brussel, finnes det private og kommunale *crèches* i alle kommuner, men etterspørselen er høy og det lønner seg å melde seg på så tidlig som mulig (til og med før barnet er født!). Det finnes også et eget offentlig tilbud for barn fra 18 måneder og fram til skolealderen (2,5 år) som heter *prégardiennat* og som ofte er av god kvalitet. Det er også en unik måte å bli kjent med den belgiske kulturen.

Det belgiske skolesystemet tar som regel imot barn fra de fyller 2,5 år. For de som ønsker å prøve det belgiske skolesystemet, finnes det lister over private og offentlige skoler på kommunens nettside. Det finnes fransktalende og flamsktalende kommunale skoler, katolske skoler (*Enseignement libre confessionnel*) og noen skoler med alternativ pedagogikk (Montessori, Freinet, ...). Det er fritt skolevalg i Brussel det vil si at de mest ettertraktede skolene har lange ventelister og du får ikke nødvendigvis plass i den lokale skolen. Opptak gjøres ved å kontakte den enkelte skolen – det anbefales å besøke skolen før en bestemmer seg.

For barn i alderen 4 år og eldre tilbyr Kommisjonen gratis plass i The European School, hvor elevene kan ta sikte på en europeisk baccalaureat. Nærmere opplysninger kan fås av DG HR (tel. 02/296 2245, 02/295 0542). Mange norske familier har barn på The Scandinavian School of Brussels (<http://www.ssb.be>) eller på St. John's International School (<http://www.stjohns.be>). Begge disse skolene ligger i Waterloo, ca. 15 km sydøst for Brussel.

I Luxembourg er situasjonen for *crèches* og Europasituasjonen stort sett det samme som i Brussel. Tilbudet til barnefamilier i Luxembourg er bra med mange flotte lekeplasser (Bambesch, Merl parken, Howald parken etc.) og stor aktivitet i de skandinaviske foreningene samt en rekke åpne barnehager.

9. HELSE OG SYKDOM

Mutualité

I Belgia bør man være medlem av en privat trygdekasse, en såkalt mutualité/mutualiteit. For å bli medlem må du ha blankett E106⁶ (samme som S1). Denne utstedes av HLFO utland etter søknad. Søknadsblankett for hele familien finner du på www.helfo.no. Medlemskap er nesten gratis når du har blankett E106, og er nødvendig for å få (delvis) refundert utgifter i forbindelse med sykdom eller lege/tannlegebesøk og rabatt på medisiner på resept. Dette fungerer MYE enklere og raskere enn å kreve penger tilbake på en helseforsikring. Kostnadene som dekkes av det belgiske helsevesenet blir tilbakebetalt av Norge i et årlig landsoppgjør mellom EU/EØS-land.

Som et interessant belgisk fenomen så finnes det mutualiteter etter livssyn og politiske preferanser (sosialistiske, liberale, kristne og nøytrale mutualiteter). Alle mutualitetene tilbyr i utgangspunktet de samme rettighetene, så det er ikke avgjørende hva du velger. Vel så viktig kan være at de har kundebehandlere som snakker engelsk. Det anbefales at man melder seg inn i en lokal mutualitet så snart som mulig etter ankomst til Belgia, når du har belgisk adresse, blankett E106 og belgisk bankkonto.

Caisse de maladie des ouvriers

I Luxembourg må "Caisse de maladie des ouvriers" ha bekreftelse fra arbeidsgiver og nytt E106 skjema via Helfo utland ved hver kontraktsfornyelse. Dette ordnes via kontaktpersonen for nasjonale eksperter når du har fått E106. I Luxembourg dekkes mye under sykeordningen ca. 90 % av lege, tannlege, briller/linser etc.

Syk under tjenestereise eller ferie

Om man blir syk eller har en ulykke under en tjenestereise, er man som nasjonal ekspert dekket av en egen reiseforsikring i Kommisjonen (*Europ Assistance, tel. +32.2.533 7575*) som dekker autoriserte reiser i "utlandet", dvs. alle land unntatt Belgia evt. Luxembourg. Når du skal på tjenestereise skal du ha med deg eget forsikringskort. Be sekretæren hjelpe deg å skaffe dette kortet og ta det med deg hver gang du skal på tjenestereise.

Dersom du blir syk mens du er på ferie må du ha sykemelding for å få igjen feriedagene dine. Meldingen må sendes til Kommisjonens medical service *eller* den som er ansvarlig for congé/absences i ditt DG samme dag, og legeerklæringen på fax inne fem kalenderdager om du skal få igjen feriedagene. (Se også kap. 5, Sykefravær)

⁶ E106 er et "Rettighetsdokument" gyldig i EU/EØS mens A1 stadfester at du er medlem av folketrygden i Norge og betaler trygdeavgift der. Du trenger begge dokumentene.

Merk at norske reiseforsikringer og kredittkortforsikringer som oftest kun gjelder såfremt du er bosatt i Norge. For private reiser kan det være lurt å tegne egen ferie/fritids reiseforsikring, gyldig mens man bor i Belgia, med et selskap i Norge eller Belgia.

Ønske om operasjon på norsk sykehus - prosedyre

Om du blir syk mens du er i utlandet og må operere, men ønsker å gjøre dette i Norge må du få papirene med operasjonsindikasjon sendt fra Brussel/Luxembourg til norsk lege. Den norske legen vil utrede muligheten for operasjon i Norge, - enten du har ekstra helseforsikring eller ikke.

10.FRITID

Brussels kunst- og kulturtilbud

Brussel har også et rikholdig **kunst- og kulturtilbud**, ikke minst på musikksiden. Avisene **Le Soir** og **La Libre Belgique** har hver onsdag et fyldig vedlegg (kalt hhv. "MAD" og "La Libre Culture") med komplett oversikt over hva som foregår på kulturfronten i hele landet. Om man ikke skulle finne noe i Brussel, ligger London, Paris og Amsterdam få timer unna med høyhastighetstog. Apropos tog og kultur: dersom man skulle få innrykk av besøkende på en dag hvor man er opptatt på annet hold, kan det være en løsning å sende gjestene med tog tur/retur Brugge, som bare én time unna er en praktfull by for dagsbesøk.

The Bulletin er en engelskspråklig nettside for expats som bor i Belgia. (<http://www.xpats.com>). Her finner du nyttig informasjon om belgisk politikk, samfunnsliv og kulturliv.

Det ukentlige magasinet *Agenda* finnes rundt omkring i byen og presenterer de fleste kulturtilbudene på fransk, nederlandsk og engelsk. Du kan også abonnere gratis (www.agendamagazine.be)

Ellers er det såpass mange severdigheter i Brussel at man kan holde det gående nokså lenge uten at det er behov for gjentagelser. Ta en titt på <http://www.visitbelgium.be> eller <http://www.bruxelles.irisnet.be> Turistbyrået finnes like ved Grand Place, rue du Marché Aux Herbes 63.

For mer informasjon på internett om ting som skjer i Brussel og en oversikt over museer, parker, etc., gå til <http://www.brusselslife.be/en>.

Det belgiske kjøkken

Det sies om det belgiske kjøkken at det kombinerer fransk raffinement med tyske porsjoner! God mat og godt drikke er for mange en av de største gledene ved å bo i Brussel. Byen har et veldig godt forråd av gode restauranter i alle prisklasser, men vær oppmerksom på at en del restauranter holder stengt på søndager og/eller mandager. Nettsiden <http://www.resto.be> er en søkemotor for restauranter i hele Belgia, her får du en god oversikt over det allsidige tilbudet som er her.

De belgiske Gule Sider har dessuten en egen restaurantside der du kan lete deg frem. Se <http://www.goldenpages.be/resto> (søkemotor på fransk, nederlandsk og engelsk).

Et spesielt trekk ved det belgiske kulinariske liv er alle (mer enn 300!) ølsortene, mange med en forbløffende høy alkoholprosent.

Shopping

I grenselandet mellom kultur og shopping finner man i Belgia et utall antikvitetsmarkeder, både ute og inne og i alle pris- og kvalitetsklasser, eksempelvis i gatene Rue Haute og Rue Blaes. Nederst på stigen står loppemarkedet på *Place du Jeu de Balle*, mens man på *Grand Sablon* (lørdag og søndag formiddag) kan snuble over virkelig bra – men også eksklusive og dyre – saker.

Publikasjonene nevnt i neste kapittel gir fyldig omtale av bl.a. shoppingmuligheter, transporttilbudet og byens kultur- og fritidsliv. Expat-internett siden <http://www.xpats.com> har også en egen spørsmål-og-svar tjeneste (Q&A), hvor du kan få svar på det meste.

Shoppinggata i Brussel sentrum (rue Neuve) er bilfri og strekker seg mellom metrostasjonene Rogier og De Brouckere. Andre bra shoppingadresser er områdene rundt avenue Louise, Porte de Namur eller shoppingsenteret i Woluwe.

Sports- og friluftsliv

Brussel er en svært grønn by, med mange og til dels store parker. Golfere kan fryde seg over at de mange golfbanene innenfor en omkrets av en halv times biltur er åpne året rundt. Kommisjonen har et stort tilbud av sportslige aktiviteter, klubber mv., sjekk Kommisjonens intranett. Det er også et godt utvalg av helsestudioer, (blant annet et inn i Europapaarlementet), sportsklubber (til og med Friskis&Svettis!) og andre organiserte idrettstilbud.

TV og radio

Kabel-TV er installert i de fleste boliger i Brussel. Fire kabelselskaper har delt byen mellom seg, og hvilket av disse man skal henvende seg til avhenger av hvilken kommune du bor i. Sjekk <http://www.easyexpat.com/en/brussels/moving/tv-internet.htm> for mer informasjon og internett-lenker.

Om man ønsker norske TV-sendinger må man basere seg på parabolantenne og fri utsikt mot 1° vest hvor den aktuelle satellitten befinner seg. De nødvendige kodekortene må man faktisk skaffe seg i Norge, - før man melder flytting. Vær oppmerksom på at det formelt er ulovlig å "eksportere" slike!

I dag er det jo lett å holde seg oppdatert på nyhetsbildet hjemme i Norge via internett. I tillegg til at det er mulig å lytte til radio fra NRK og mange andre stasjoner over internett på datamaskinen, kan det være praktisk å gå til innkjøp av en internettradio. Dette må ikke forveksles med DAB (som er det digitale radionettet). Internettradioen kobles rett og slett opp til internettet hjemme (via trådløst modem eller kabel), og gir tilgang til alle internettkanaler som finnes (inkludert et par hundre norske kanaler). Lydkvaliteten er også mye bedre enn en ordinær datamaskin.

Norske aviser

I Brussel kan du ikke lengre få kjøpt norske aviser i kiosker der det selges utenlandske aviser. Den eneste løsningen er et avisabonnement. Du kan imidlertid abonnere på dagsferske norske aviser (Aftenposten, Dagbladet, VG, Dagens Næringsliv og Dagsavisen) og få de levert på døren på morgenen. Firmaet heter Newspaper Abroad (www.newspaperabroad.com). Her kan du bestille daglig levering eller kun for bestemte dager. En stor forbedring fra tidligere år er at trykking av avisen nå gjøres her i Belgia på nattestid, slik at distribusjonen skjer på morgenen i stedet for på ettermiddagen. En hake er at avisene kun trykkes i sort/hvitt (bortsett fra forsiden) og i et noe mindre format enn det du er vant til fra hjemme, men så har det til gjengjeld blitt rimeligere å tegne et avis-abonnement enn før, og innholdet er jo det samme, helt uten forstyrrende reklame!

I Luxembourg er det vanskelig å få kjøpt norske aviser, da må man eventuelt abonnere selv. Aftenposten blir levert til ansatte ved norske banker så det lar seg gjøre å få den på ettermiddagen, men det blir antakelig kostbart.

Den engelskspråklige avisen 352 Luxembourg kommer ut en gang i uken og gir nyttig informasjon om hva som skjer i byen.

Den Norske Forening i Belgia og Luxembourg

Den Norske Forening i Belgia arrangerer en rekke sosiale arrangementer i Brussel og omegn i løpet av året, inkludert 17. mai feiring på Den skandianviske skolen i Waterloo. [Informasjon om medlemskap og foreningens aktiviteter finnes på nettsiden: http://norske.be/](http://norske.be/).

Den norske foreningen i Luxembourg (www.dnfil.lu) organiserer bl.a. julebasarer og 17. mai feiring hvert år. Nordic Womens Club er etablert i Luxembourg. En del nyttige adresser kan du finne på denne lenken

Sjømannskirken

Sjømannskirken i Brussel ligger i samme bygg som den svenske kirken. De holder gudstjeneste i Waterloo to ganger i måneden. En gang i måneden holdes gudstjenesten i Luxembourg. Det er alltid kirkekaffe etter gudstjenestene, og butikken er åpen hele tiden. Her får du kjøpt norsk sjokolade og norske matvarer. For mer informasjon om kirka: <http://www.sjomannskirken.no>

11.BIL

Som nevnt i kapittel 2, er det lurt å vurdere spørsmål knyttet til bilen i god tid før avreise fra Norge. Det er viktig å merke seg følgende:

Prisnivået på biler (spesielt bruktbiler) er lavt i Belgia. Det kan derfor være lønnsomt å selge sin gamle bil i Norge, for så å kjøpe en ny (evt. pent brukt) i Belgia. På den måten slipper man også plunderet med import og omregistrering av bilen i Belgia.

Dersom man er bosatt i Belgia i mer enn 6 måneder, må en eventuelt medbrakt bil omregistreres til belgiske skilter. Om/når dette gjøres, må man først utsette seg for den selsomme opplevelsen det er å importere bilen (se nedenfor).

For å få importert bilen avgiftsfritt som en del av flyttegodset, må man kunne dokumentere at man har eid bilen i minst 6 måneder, og at bilen har gått minst 6000 kilometer.

Dersom man tar med seg bilen til Belgia, er det helt nødvendig å skaffe seg en ansvarsforsikring (fås hos Trafikkforsikringsforeningen, <http://www.tff.no>) som er gyldig i utlandet for en periode som anses nødvendig for å importere/fortolle og omregistrere bilen (beregner gjerne minst 2 måneder). Det kan være vanskelig å få bilen tyveri- og kaskoforsikret i Belgia før den er behørig importert og omregistrert.

Dersom man beslutter å ta med sin bil til Belgia, er importprosedyren som følger:
(Se også informasjon om prosessen på engelsk, med flere nyttige webbenker, på: <http://brussels.angloinfo.com/countries/belgium/motoregister.asp> "Importing a vehicle from outside the EU".)

Fortolling

(på tollkontoret *Tour & Taxis*, rue Picard 1-3, 1210 Brussel).

Dersom bilen ikke kan innføres tollfritt som en del av flyttegodset, blir det å betale 21 % moms, pluss 10 % importavgift (med mindre man har EUR-1 dokumentet som viser at bilen har europeisk opprinnelse). Ta med: Pass, førerkort, vognkort, faktura som viser beløp og kjøpsdato, EUR-1, forsikringspapirer som viser at bilen har vært forsikret siste halvår, belgisk ID-kort (eller belgisk ID-nummer dersom du ikke har fått kortet enda) og det rosa registreringsdokumentet *demande d'immatriculation d'un vehicule* som følger prosessen videre. Tollkontoret krever at man legger ut for importavgiften i form av en banksjekk, som blir refundert etter 12 måneder. Dette som en "garanti" for at man ikke skal selge bilen (tollfritt) i Belgia før det er gått 12 måneder. For å unngå problemer bør bilen eksporteres, med eksportdokumenter, når man krysser grensen på vei hjem igjen.

Om papirene er i orden og eventuelle toll og avgifter betalt, får registreringsdokumentet tollstempel og en « 705 »-sticker, og man er klar for neste etappe:

Teknisk kontroll

Dersom bilen er nyere enn 4 år, kan en bekreftelse på at bilen møter belgiske krav (*certificat de conformité*) vanligvis utstedes av bilprodusentens stedlige selskap/importør. I motsatt fall kan en teknisk kontroll være påkrevet først, med eventuelle krav om tilpasninger/reparasjoner. Dette kan også ta sin tid.

Forsikring

Det anbefales å skaffe seg en regulær belgisk bilforsikring snarest mulig, og i alle fall før ansvarsforsikringen kjøpt i Norge utløper! Til tross for de skyhøye forsikringspremiene i Belgia, vil mange foretrekke å skaffe seg både kasko og tyveriforsikring pluss *protection juridique* (dekning av advokathonorarer mv.) i tillegg til den obligatoriske ansvarsforsikringen. OBS: Dersom man har en høy bonussats i Norge, bør man få en erklæring fra sitt norske forsikringsselskap om antall skadefrie år. Mange utenlandske tjenestemenn velger forsikringsselskapet SMAP (<http://www.smap.be>), CGU med egen Expatriates Division (tel. 02.676 6599), evt. en « personlig » forsikringsagent som ordner opp i avtaler og eventuelle senere skadetilfeller, f.eks. Eva Anciaux Berner (svensk, tel. 02.772 3063, fax 02.770 8327) eller Ilse Martens (engelskspråklig, tel. 09.223 3542 hos WYCKAERT - Comarit)

I denne forbindelse minnes det om at Belgia ligger på Europatoppen sammen med Portugal hva angår trafikkuhell.

Omregistrering

hos DIV – *Direction des Immatriculation des Vehicules* (rue de la Loi 155). Ta med: *Demande d'immatriculation*, *certificat de conformité* og belgisk ID-kort (uten numero national, ingen belgiske skilter...) samt en timbre fiscal som skaffes på postkontoret. Dersom alt skulle stemme ved første forsøk, får man utlevert *certificat d'immatriculation* og ett belgisk registreringsskilt. Skilt nr. to må man selv skaffe seg hos en skiltmaker. Har man god tid, kan man forsøke å foreta omregistreringen pr. post.

Kjøp og registrering av bil i Belgia

En enklere og rimeligere måte å sikre seg eget kjøretøy på er å kjøpe bil i Belgia. Utbudet i bilmarkedet er stort, Belgia har blant Europas rimeligste prisnivåer på bruktbil og mulighetene for å oppnå betydelige rabatter på ny bil som EU-tilknyttet er gode. Flere forhandlere gir nasjonale eksperter en "EU-rabatt" eller diplomatrabatt på helt opptil 20 %, mens andre ikke tilbyr noen prisavslag i det hele tatt.

Den enkleste måten å orientere seg i bruktbilmarkedet i Belgia på er å klikke seg inn på www.auto.vlan.be, landets største bilmarked! Det er også stort utbud av bruktbiler på fr.eutoscout24.be På disse nettsidene annonserer både bruktbilforhandlere og privatpersoner. Et godt tips ved kjøp av bruktbil er selvfølgelig å ta med en bilkyndig til å

vurdere objektet du er interessert i. Ellers er det lett å bli lurt! Husk også å prute på salgsprisen som oppgis, det er helt vanlig å overprise bilene som ligger ute for salg på www.auto.vlan.be. Husk også at selgeren må skaffe tilveie *Certificat de conformité, certificat d'immatriculation* og salgskontrakt med bl.a. chassisnummer påført.

Et par uker etter bilregistreringen vil man motta krav om å betale en engangs registreringsavgift pluss en årsavgift, til sammen i størrelsesorden 3000-8000 kroner (avhengig av motorstørrelsen).

Om å ta med bruktbil til Norge

Prosedyrer ved retur med bilen til Norge kan også virke omstendelige. Når man tar bilen inn i landet ved flytting hjem, må Tollvesenet kontaktes ved grensepassering. I tillegg må man snarest og innen 48 timer melde fra ved tollkontoret i sitt distrikt. *Reglene for å ta inn kjøretøy som flyttegods har opphørt. Dette innebærer at man må betale avgifter som ved ordinær import.* For å få utlevert norske bilskilter må kvitteringer for betalt veiavgift, forsikring og betaling av skilter forevises. Det ene (originale) belgiske bilskiltet må nå sendes tilbake til DIV i Brussel, for å få refundert deler av årsavgiften og forsikringen.

Se forøvrig Tollvesenets orientering om toll og avgifter ved innførsel av motorkjøretøyer (http://www.toll.no/kunde_info/brosjurer/bil/bil.html).

Bilring

Det finnes en velfungerende bilring i Brussel der du kan bestille bil på nettet og hente det på ulike stasjoner i byen. Du betaler en innmeldingsavgift og en månedsavgift og deretter pr time og kilometer: www.cambio.be

12. NYTTIGE INFORMASJONSKILDER OG KONTAKTPUNKTER

« **Information Pack for National Experts on Detachment to the European Commission** » er et referansedokument utgitt av DG HR, og som bør leses nøye og så tidlig som mulig.

CLENADs hjemmeside <http://www.clenad.eu>

« **Living In Belgium** » er en omfattende årlig publikasjon med mange nyttige artikler, ikke minst om de mange kulturelle tilbud og fritidsmuligheter som finnes. Har tilknytning til web-siden “Expatica – News and community for the expatriate living in Belgium”: <http://expatica.com/belgium.asp>

Bureau de Liaison Bruxelles-Europe: Dette er et kontor etablert av Brussel by for å gi praktiske råd og assistanse til personer som jobber for EU-institusjonene her. Du finner det ved Schuman, avenue D’Auderghem, , www.blbe.be

Community Helpline: Praktisk informasjon og støtte på engelsk for utlendinger i Brussel, tlf: 02/648.4014

Bureau d’Accueil: Kommisjonens eget tilbud til nykommere. Kan hjelpe med boligleting og leiekontrakter etc. Adressen er rue Guimard 10 (métro Arts-Loi), tlf: 02/296.6600 (åpningstider: 0900-1700/1600 på fredager)

« **Expats in Brussels – the practical guide to settling and living in Brussels** »

« **The Bulletin** » utkommer månedlig og fås i de fleste større aviskiosker. Her finnes stoff av generell interesse for utlendinger i Brussel, bl.a. annonser om boliger, bruktbiler, flyttesalg osv. Et gratistillegg kalt “Newcomer” utgis to ganger i året og en “Expatriate Directory” utgis årlig.

Den norske EU-delegasjonen, rue Archimède, tlf 02/234.1111
<http://www.eu-norge.org/>

En annen norsk kilde er “**Nytt fra Brussel**”, nyhetsbrev fra Stavanger-regionens Brussel-kontor
<http://www.greaterstavanger.com/Greater-Stavanger/Tjenester/Europakontoret>

« **Guide tourist attractions and museums in Belgium** » er en hendig oversikt som utgis av Belgias turistkontor (rue Marché aux Herbes 63).

<http://www.brussels.org> – webside med informasjon om Brussel
www.xpats.com – webside for utlendinger som bor i Brussel

Facebook:

Det norske nettverket i Waterloo/Brussel

<https://www.facebook.com/groups/276380205723648/?fref=ts>

Det skandinaviske nettverket i Waterloo/Brussel

<https://www.facebook.com/groups/193978864022140/?fref=ts>

13. NYTTIGE TELEFONNUMMER

Nødnummer

Brann og annen øyeblikkelig hjelp: 100

Politi: 101

Helsetjenester

Forgiftning : 070/245.245

Forbrenning : 02/268.62.00

Røde kors : 105

Tannlege 'on call': 02/426.10.26 - 02/428.58.58

Legevakt (Brussel): 02/479.18.18

Andre hjelpetjenester pr telefon

Telephone welcome : 106(NL) - 107(FR)

Alcoholics anonymous : 02/513.23.36

Info-drugs : 02/227.52.52

Info-foreign : 02/375.67.63

Info-aids : 02/627.75.23

Suicide prevention : 02/640.65.65 (FR) - 02/649.95.55 (NL)

Opplysningen

Innenriks: 1207 (NL) - 1307 (FR) - 1405 (GB) - 1407 (D)

Utenriks: 1204 (NL) - 1304 (FR) - 1404 (D)

Frøken Ur': 1200 (NL) - 1300 (FR)

Wake up calls: 1348 (automatic)

De europeiske institusjonene

Europakommisjonens sentralbord: 02/299.11.11

Rådet: 02/285.61.11

Europaparlamentet: 02/284.34.52

Transport

Flyplassen: 02/753.21.11

Tog: 02/525.21.11 ,

SNCB www.b-rail.be

Buss/Trikk/Métro: www.stib.be

Thalys www.thalys.com

Eurostar www.eurostar.be

Taxi www.taxis.be

Hittegods Brussel: 02/515.2394 (STIB), 02/279.8777 (kommunen)

Turistkontor: 02/504.0390 (Brussel); 02/513.8940 (Belgia)

14. OVERSETTERE FRA NORSK TIL ANDRE SPRÅK

Statsautoriserte oversettere

BRIGITTE DAENENS

Français, Néerlandais, Anglais, Portugais

Rue Blanche, 39

B-1060 Bruxelles

Tlf: 02 538 67 24

GSM 0499 40 75 95

brigittedaenens@hotmail.com

MICHEL COUMANNE

Français

Rue des Remparts, 11

B-4000 Liège

tlf. 04 223 71 76

fax. 04 29 00 559

michel.coumanne@scandi-text.com

traductions@scandi-text.eu

nordic@facile.be

BERIT BJERKE NIELSEN

Français

Voie des Boeufs, 29

B- 4630 Soumagne

tlf. 043-772 630

ERIK DUPONT

Nederlands

A. Matthyslaan 33

B-2140 Borgerhout

tlf. 03-235 69 99

fax. 03-235 02 29

erikdupont@skynet.be

Drs. J.G.S. MULDER

Nederlands

Prinsenweg 12

NL 7625 PJ Zenderen

tlf. 00-31-74 266 75 00

fax. 00-31-74 266 96 75

Ikke-statsautoriserte oversettere

RANDI IGLAND KIRKPATRICK
 Rue Nicaise1
 B- 1314 Geroux Mousty
 tlf. 010 616 364
 fax. 010 616 614

Français-Anglais

Mr. DAAN VANDENHAUTE University of Gent
 Seminaire voor Skandinavistiek
 Rozier 44
 B- 9000 Gent
 tlf. 09 264 37 96
 fax. 09 264 41 91

Nederlands

BJØRG MARTINSEN

Français-Anglais

tlf. 02 688 20 74
 GSM 075-453769
 e-mail. bjorg.martinsen@skynet.be

NAJA DALBOL Danish Conference interpreter and sworn translator, free lance
 Avenue Nouvelle, 62
 B-1040 Bruxelles
 privat tlf. & fax.02 646 29 95
 tlf.& fax 02 534 62 23
 e-mail ndalbol@europarl.int.eu

INGER MARGRETHE BONNET

Kyrkegata 97
 N-6150 Ørsta
 Norvège
 tlf. 00 47 70 06 94 90
 fax. 00 47 70 06 94 91
 E-mail. bonnet@frisurf.no

ANNETTE KRISTINA SOLUM

Tolk/oversetter - norsk/spansk/fransk/engelsk
 Tél: 0484 06 99 20

15. INFORMASJON OM ENGELSKSPRÅKLIGE LEGER I BELGIA

Vedlagte informasjon på engelsk er lastet ned fra nettsiden www.euromut.be i mars 2011. Forfatterne av dette tipsheftet/CLENAD tar ikke noe ansvar for innholdet i denne listen, men tror at den allikevel kan være nyttig for norske nasjonale eksperter i Brussel og omegn.

Need an English-speaking doctor in Belgium?

The Belgian health system is famous in the world as a centre of excellence for health care. This has resulted in exceptionally high standards throughout Belgium. But where can you find an English-speaking doctor?

Many Belgian doctors speak English or at least understand it reasonably well, as medical training in the region often involves the use of English-language text books or periods of study in the UK or USA.

Doctors are listed in the Yellow Pages or the white telephone directory for your area

- In Dutch: www.goudengids.be > look for 'dokters/artsen'
- In French: www.pagesdor.be > look for 'docteurs/médecins'

However, you are more likely to find someone who suits you and your family if you ask friends, neighbours and work colleagues for recommendations.

Office hours, appointments and 'walk-in' consultations

Once you have chosen a GP, you should ask about **office hours** and whether he makes **appointments** (Dutch: 'afspraak' / French: 'rendez-vous') or holds **'walk-in' consultations** or a combination of the two (which is most often the case).

Being able to go to the doctor whenever you aren't feeling well can be convenient, although there may be a long **queue**. If you prefer to make an appointment with your GP, it's normally possible to be seen the same day.

On the other hand, it can take several days or weeks to see a **specialist**, most of whom work by appointment only.

General practitioners, medical facilities and dentists

- A list of English-speaking doctors in and around Brussels (se nedenfor)
- A map of Brussels based General Practitioners by commune (GPs only): www.mgbru.be.

- A list of medical facilities and English-speaking medical doctors in Belgium: [click here](#) or visit www.hospitals.be.
- Need a dentist? Consult www.tandarts.be (Dutch) or www.dentiste.be (French).

Sources: British embassy Brussels, US embassy Brussels, Just Landed.com

List of English-speaking medical doctors in Brussels:

Disclaimer: This list is provided by the British Embassy at Brussels for the convenience of enquirers but neither Her Majesty's Government nor any official of the Embassy take any responsibility for the competence of any practitioner on the list.

GENERAL PRACTITIONERS

Dr Guy Briffoz	Rue Antoine Gautier 118	1040 Etterbeek	02 733 76 23
Dr Eric Beeth	Avenue de l'Armee 127	1040 Etterbeek	02 647 55 69
Dr (Mr) D Van den Brande	Langestraat 150	1150 St Pieters Woluwe	02/779.08.93
Dr (Mr) R Demol	Rue au Bois 345b	1150 St Pieters Woluwe	02/762.01.23
Dr (Mrs) Isabelle Willemot	Rue du Bemel 99	1150 St Pieters Woluwe	02/763.22.66 GSM 0498 061588
Dr Alam Saiful	1284 Ch. De Wavre	1160 Auderghem	02673 73 63
Dr Guy Petit	1419 Chee de Waterloo	1180 Ukkel	02/374.93.61
Dr G Pageais	Avenue Van Goolen 32	1200 Woluwe-St Lambert	02/762.48.17 GSM: 0475 284817
Dr (Mr) P Blackman	Ave de Longchamp 5	1410 Waterloo	02/385.18.78
Dr (Mr) N Provoost	Ave Reine Astrid 335	1950 Kraainem	02/731.58.50
Dr (Mr) Phillipe Delhez	Chee de Malines 48	1970 Wez-Oppem	02/731.42.24
Dr (Mrs) Veerle Goossens	Rootstraat 23	3080 Tervuren	02/305.55.50
Dr (Mr) F Jongeneel	Leuvensesteenweg 67	3080 Tervuren	02/768.15.53
Dr (Mr) F Van Essche	Brusselsesteenweg 5	3080 Tervuren	02/767.81.81
Dr (Mr) J Vanleeuwe	Moorselstraat 125	3080 Tervuren	02/767.79.76
Dr (Mr) P Lamote	Kasteelstraat 60	3090 Overijse	02/687.90.20
Dr (Mrs) Michele Vandenput	Brusselsesteenweg 533	3090 Overijse	02/657.01.69 02/726.03.00
Dr (Ms) Joke Verheyden	Friulilaan/Avenue de Frioul 28	1140 Evere	Joke_Verheyden@skynet.be

HOMEOPATH

Dr Sonja Doyle	Avenue Albertyn 23	1200 Woluwe St Lambert	02/736.38.98
----------------	--------------------	------------------------	--------------

GYNEACOLOGISTS & OBSTETRICIANS (NO REFERRAL NECESSARY)

Dr (Mrs) Claude Van Dyk	Clos du Cheval d'Argent 27	1050 Elsene	02/673.23.71
Dr (Mr) J P Lambrechts	Ave des Cinq Bonniers 33	1150 St Pieters Woluwe	02/771.86.24
Dr (Mrs) Ingrid Theunissen	Rue du Bien-Faire 84	1170 Watermaal	02/675.84.63
Dr (Mrs) Sophie Alexander	Groeselenberg 109	1180 Ukkel	02/374.83.76
Dr (Mrs) Brigitte de Win	Rue Francois de Belder 16	1150 St Pieters Woluwe	02/762.17.91

PAEDIATRICIANS (NO REFERRAL NECESSARY)

Dr (Mr) J Goffaux Also Homeopathic Medicine	Ave Gribaumont 51	1150 St Pieters Woluwe	02/770.96.14
Dr M Alexander	Groeselenberg 109	1180 Ukkel	02/374.83.76
Dr (Mr) Clement Israel	14 Arede la Ferme Rose	1180 Ukkel	02 660 4889
Dr (Mr) Michel Danel	De Robianostraat 6	3080 Tervuren	02/767.49.19
Dr (Mrs) Th Peeters	F Van Fraechemlaan 9	3080 Tervuren	02/767.50.46

DENTISTS

Dr (Mrs) Ann Ritmeester	Ave Tervuren 56	1040 Etterbeek	02/734.01.43
Dr B Verheyen	Square Ambiorix 30	1000 Brussels	02/735.12.39
Dr (Mr) P Dumont	Place Albert Leemans 13	1050 Elsene	02/647.53.77
Dr (Mr) G Trice	Bld Brandt Whitlock 8	1150 St Pieters Woluwe	02/733.33.14
Dr Sabine Ghekiere	Rue Stevin 81	1000 Brussels	02/230.72.31

ORTHODONTISTS (ON REFERRAL BY DENTIST)

Dr (Mrs) Betty Degreef	Grootveldlaan 6	3080 Tervuren	02/767.69.66
Dr Gh Vandenbenden	Hertstraat 33	3080 Tervuren	02/767.38.08
Dr (Mrs) Mila Gregor	Ave G Demey 146	1160 Oudergem	02/660.58.48

PSYCHOLOGY/PSYCHOTHERAPY

Dr Prishnee Datta-Lyon Works with individuals, couples and children Registered member of the Belgian Federation of Psychologists	Sterrebeeksesteenweg 111	3078 Everberg	02/768 23 18
Claudia Balica Medical Center Etterbeek claudiabalica@hotmail.com	avenue d 'Auderghem 239	1040 Brussels	0473 344 900
Neil Ingram Osteopath	5 Rue Des Trevires	1040 Brussels	Tel: 0472 425698